

Tako smo dospemili Gjurića do zadnjega odstavka: do Propilej novog stvaranja. «Vreme je došlo, da i Srbin ude u plan Kozmosa i da pokuca na dveri večnosti. Izvojevana nacionalna sloboda ima da bude most preko kojega se ide u zemlju svečoveka.»

Toda zavedajmo se, nas opominja konec, da se kulturni ideali ne dajo uresničiti brez pomoči časa; ostankov robstva ne more iznenada odpihati kakšen veter in mraka neznanja razsvetliti nenaden zasvit, temveč da ga more prodreti polagoma vstajajoča zarja. Toda vse glavne pogoje imamo, da damo kulturne vrednote, ki morejo vstopiti kot stvarjajoč element sui generis v krog obče kulture. —

Tako nam dovoljuje knjiga vpogled v dušne krize, ki jih doživlja naša inteligenca. Povsod dvojno lice; vse negotovo, labilno, v razkroju. Pred našimi očmi se tako rekoč pretvarja duševno nastrojstvo avtorja iz srbskega nacionalizma v jugoslovanstvo, odtod v utopistični panhumanizem; iz občudovalca nevenljivih vojnih del postane glasnik večnega miru; nietzschejanska neusmiljenost izzvani v evangelij večne in splošne ljubezni. To je en vzgled za mnoge primere. Mogoče se res dvigne iz tega papirnatega morja modrec, da nas *geometrico* more osvesti o naših nalogah in o našem poklicu.

J. Kelemina.

Kronika.

Lajovičeva skladba «Psalm 41. in 42.» za veliki orkester, tenor-solo in mešani zbor, izvajana dne 7. maja t. l. v dvorani «Union». — Lajovičev «Psalm» je veskozi zanimiva skladba. Zanimivo je že dejstvo, da leže med besedami in toni te skladbe tisočletja časovne razdalje. Kakšno presenečenje bi se nas polastilo, ko bi mogli slišati te besede tedaj, ko jih je psalmist v prvič zapel ter jih primerjati s tem, kakor jih je uglasbil Lajovic. Razlika bi bila gotovo ogromna in bi nas vrgla v celo morje zagonetnih vprašanj.

Iz zgodovinskih podatkov vemo, da so psalmi religiozne pesmi, v katerih človeška duša proslavlja svojega nevidnega Boga ali pa se pogovarja z njim o svoji sreči — nesreči, veselju — žalosti in se zateka k njemu v stiskah in težavah. Bržkone so imeli vsi stari kulturni narodi svoje psalme, ki so se izgubili in izginili ali istočasno ali kmalu potem, ko je propadel narod ali ko je ugasnila njih vera. Nam znani psalmi so večinoma semitskega izvora, produkt židovskega enobožanskega kulta, in so bili zaradi svojih globokih misli in svoje pesniške lepote sprejeti tudi v krščanski kult. In res, še danes, najsi jih presojava s strogim kritičnim očesom, najdemo v njih obilo nevenljive notranje lepote in globokoumnih resnic.

Razumljivo je tedaj, da so resni komponisti od nekdanj radi posegali v to zakladnico in skušali lepoto psalmov stopnjevati z lepoto glasbe. Tako so komponirali psalme skladatelji Palestrina, Orlando Lasso, Allegri, H. Schütze (1585. do 1672.), Ben. Marcello (1686. do 1739.), Haendl, Mendelssohn, Liszt, Dvořák i. dr.

Način komponiranja psalmov je bil v različnih časih zelo različen: komponirali in proizvajali so se antifonsko in rezponzorijsko¹, mnogoglasno (za 16, 24

¹ Antifonsko petje sta proizvajala dva zbora à capella, ki sta se pri prepevanju psalmov vrstila: prvi zbor je pel prvo kitico, drugi drugo, tretjo

in še več glasov), solistično s spremljevanjem najrazličnejših instrumentalnih skupin, v cerkvenem ali koncertnem stilu, v zadnjem času pa prevladuje komponiranje za zbor, soli in orkester, kar daje psalmu obliko in značaj kantate, ki ga je (največ po zaslugi Liszta) tako rekoč zmodernizirala.

Temu načinu najbolje odgovarja način, s katerim je Lajovic uglasbil svoj psalm, četudi se ne more reči, da bi ga bil komponiral po kakem vzoru. Nasprotno: Lajovičev psalm je komponiran popolnoma samostojno in ta samostojnost se vidi tudi tam, kjer bi se zdelo, da Lajovic sledi nekim vzorom. Tako je n. pr. Lajovic tekst razdelil na responzorijsko, t. j. med solista in zbor, toda ne po kiticah, marveč po vsebini, razlikujoč pri tem mišljenje in čuvstvovanje poedinca od mišljenja in čuvstvovanja množice, in kjer daje mišljenje poedinca prepevati zboru, dela to zato, ker čuti estetično potrebo, dati dotičnim besedam mogočnejši, veličastnejši izraz. Na tem mestu ne morem Lajovičevega komponiranja karakterizirati bolje, kakor da rečem: Lajovic ustvarja umetniško svobodno, zasledujoč pri tem mestoma realno, mestoma idealno-logiko kakor v vokalnem, tako tudi v instrumentalnem zmislu. Tako je n. pr. tenorskemu solu predpisal na enem mestu melodijozno kantileno, na drugem pa ga pustil tako rekoč le recitirati, zboru je prisodil enkrat homofonsko, drugič kontrapunktično partijo — kakor mu je pač diktiral kompozitorski instinkt — muzikalni daimonion, bi rekel Sokrates.

V orkestralni del »Psalma« je položil Lajovic težišče cele skladbe. Njegov orkester se poslužuje tako rekoč vsch doslej znanih zvočnih sredstev, giblje se in zveni sinfonično, toda ne v absolutnem, klasičnem zmislu, marveč v zmislu in značaju moderne sinfonične pesnitve, oziroma slike. Lajovičev orkester mestoma podpira, mestoma povzdiguje, mestoma samostojno razvija in slika pesniško vsebino teksta, mestoma dostavlja lastne (avtorjeve) domisleke. S tem se njegov »Psalm« močno razlikuje od kantate starejšega stila, ki je očitno preferirala vokalno glasbo (večkrat na škodo umotvora), in se močno bliža umetniškemu naziranju, ki ga je v svojih delih (tudi psalmih) uveljavljal Liszt. S tem seveda nikakor ni rečeno, da ima Lajovičev »Psalm« Lisztov stil, kajti ne samo dvoje, ampak celo več umetnikov ima lahko in pogostoma enako umetniško naziranje, dočim je stilizacija njih umotvorov zelo različna. Lajovičev stil pa ima več kot dovolj tipično osebnih znakov. Najtipičnejši znak njegove tvorbe je lirika, ki jo najdeš tako rekoč v vseh njegovih umotvorih in ki prevladuje tudi v »Psalmu«.

Po mojem mnenju je Lajovičev »Psalm« lirična sinfonična pesnitev, v katero je avtor vpletel Davidov psalm deloma zaradi tega, ker mu je vsebina teksta osebno ugajala (tenor solo), deloma zato, ker je potreboval množino človeških glasov za izražanje poleta polnih misli (zbor), deloma iz hvaležnosti, da ga je tekst k tej pesnitvi inspiriral (orkester). Na vsak način je v skladbi več, nego lepi, z bogatimi sredstvi uglasbeni tekst.

kitico je pel zopet prvi, četrto drugi itd. To pa iz tehničnih ozirov: da se pevci preveč ne utrudijo. Skupno sta zbora pela le redkoma, po navadi le ob sklepu skladbe, t. j. pri zadnji kitici. Na podoben način se je proizvajalo responzorijsko petje, samo s to razliko, da je eno kitico pel solist (po navadi duhovnik), drugo kitico pa zbor itd.

(Opomba pis.)

Vse delo dokazuje, da je Lajovičeva umetniška potencia zmožna ustvariti velike, pomembne umetnine, in zato bi bilo najbolje, če bi se umetnosti popolnoma posvetil. Resno sodim, da bi država kulturnemu razvoju mnogo koristila, ako bi sodnika Lajovica na pameten in pravičen način obsodila na dosmrtno — komponiranje...

Kar se proizvajanja tiče, treba priznati, da se je dirigent Niko Štritof z veliko vnemo in vsestransko potrudil za dostojno naštudiranje «Psalma»; treba konstatirati, da je moral pri tem premagati obilo težkoč, tudi takih, ki bi jih ne bilo treba, ako bi vsak, kdor le more, pomagal po svojih močeh. Poleg Šritofa gre zasluga za dostojno reprodukcijo «Psalma» tudi opernemu pevcu Šimencu, ki je pel precej težko in naporno partijo tenorskega sola, pevskemu zboru Glasbene Matice, ki je, polnoštevilno zastopan, imenitno povzdignil grandiozna mesta, in končno v veliki meri tudi orkestru, ki je na svojih tajah nosil težo vse te zanimive tonovske zgradbe.

Celotni vtis skladbe vzbuja v meni slutnjo, da se s tem «Psalmom» pričinja doba novega, zelo resnega stremljenja, ki dvigne slovensko glasbo visoko nad njen dosedanji nivô. Dal Bog, da se ne motim!

Samo enega mi je žal: Delo, kakor je Lajovičev «Psalm», bi moralo slišati več občinstva, nego ga unionska dvorana zavzame pri enkratni prireditvi. Vrhu tega je delo tako komplicirano, da celo uho izobrazenega glasbenika ne doume naenkrat vseh misli, iz katerih je sestavljeno: tako delo je treba slišati večkrat, ako ga hočemo popolnoma razumeti. Zato se mi zdi čisto naravno in pametno, da se tako delo večkrat ponovi. Na to pa, kakor vidim, ni misliti. In to je škoda, res škoda. Saj se umetniško pomembna opera ali drama tudi v Ljubljani ponovi po večkrat. Zakaj se ne ponovi torej tudi lepo, pomembno koncertno delo, posebno ker je že naštudirano in bi bili radi tega pri reprizi stroški manjši? Tu je vsekakor treba nekaj ukreniti... Kajti bilo bi res pretragično, da bi se resna, umetniško polnovredna dela slovenskih umetnikov ne mogla ponavljati, dočim se večer za večerom polnijo dvorane kinematografov pri najabotnejšem ničvrednem kiču! J. M.

Iz koncertne dvorane. V letošnji sezoni smo imeli v Ljubljani priliko slišati par lepih in zelo pomembnih koncertov, izmed katerih, kar se tiče umetniške reprodukcije, gotovo spada na prvo mesto vrsta klavirskih prireditev, posebno pa koncert slavne francoske pianistke Blanche Selve, na katerem je ta čudovita umetnica igrala tipična dela stare in nove francoske klavirske literature (Rameau, Couperin, Dagincourt, Gabriel Fauré, Vincent d'Indy, Albert Roussel, Deodat de Sévèrac, Maurice Ravel, Claude Debussy in César Franck). Takih koncertov in lepše klavirske igre najbrže Ljubljana še nikdar ni slišala. Blanche Selva ni virtuoziinja v navadnem pomenu besede. Mnogo več! Fenomen je, ki ume iz klavirja izvablja zvoke najpristnejše, najidealnejše muzikalnosti. Rekel bi, da je Blanche Selva posebljena muzikalnost, muzikalnost, ki se izraža s pomočjo klavirja, ki ga ovladuje na čudovit način z neverjetno spretnostjo. Najbolj občudovanja vredno pa je, da njen klavir vedno poje, in sicer ne le v nežnih, sladkih kantilenah, marveč tudi v največjem razburkanju tonovskega valovanja. Kaj takega se sploh ne dá popisati z besedo! To je treba slišati in občutiti. Rad priznam, da take idealne igre še nikoli prej nisem slišal, in slišal